

ADABIYOT FANIDA ADABIY TAHLIL METODIKASINING O'RNI

ZAMIRA QARSHIYEVA SADRIDDIN QIZI

Samarqand shahar 81-umumiy o'rta ta'lim maktabining

Ona tili va adabiyot fani o'qituvchisi

ANNOTATSIIYA: Ushbu tezisda adabiyot fanida adabiy tahlil metodikasining o'rni va uning o'quvchilarning tanqidiy fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirishdagi ahamiyati ko'rib chiqiladi. Adabiy tahlil metodikasi o'quvchilarga badiiy asarlarni chuqur anglash, muallifning niyatini tushunish va asardagi ijtimoiy, axloqiy masalalarni tahlil qilish imkonini beradi. Ushbu jarayon nafaqat adabiyotga oid bilimlarni oshiradi, balki o'quvchilarda mantiqiy fikrlash, tahliliy va sintetik yondoshuvlarni rivojlantiradi. Maqola adabiy tahlil metodikasining turli yondoshuvlarini o'z ichiga olib, uning zamonaviy ta'lim jarayonidagi o'rni va muhimligini yoritadi.

Kalit so'zlar: adabiyot, adabiy tahlil, metodika, tanqidiy fikrlash, o'quvchi, ta'lim jarayoni, mantiqiy fikrlash.

ASOSIY QISM

Adabiyot fanida adabiy tahlil metodikasi nafaqat badiiy asarni to'g'ri tushunishga, balki o'quvchilarda tanqidiy fikrlashni rivojlantirishga yordam beradi. Bu metod o'quvchilarga asarning strukturasi, muallifning uslubi, g'oyasi va tahlil qilish uchun zarur bo'lgan boshqa unsurlarni aniqlash imkonini beradi. Mana shu metodika orqali o'quvchilar nafaqat adabiyotga, balki hayotga ham chuqur yondoshuvni o'rganadilar.

Amaliy misol: Abdulla Oripovning "Sog'inaman" she'ri

Abdulla Oripovning "Sog'inaman" she'rini adabiy tahlil qilish orqali metodikaning o'quvchilarga qanday ta'sir ko'rsatishini ko'rsatish mumkin. Quyidagi tahlilni amalga oshiramiz:

She'rni tahlil qilish:

"Sog'inaman" she'rida Abdulla Oripov sevgi va vatan sog'inchini, insonning ichki holatini yuksak badiiy vositalar yordamida ifodalaydi. She'rning asosi takrorlanadigan "Sog'inaman" so'ziga qurilgan bo'lib, bu so'z o'quvchida qayg'u va xotiralar hissini uyg'otadi.

Takrorlanish va ma'no: "Sog'inaman" so'zi she'rda takrorlanadi, bu esa uning markaziy g'oyasini tashkil etadi. Takrorlashning badiiy maqsadi, muallifning sevgi va vatan sog'inchiga bo'lgan his-tuyg'ularining kuchayishini ko'rsatishdir. O'quvchi takrorlanish orqali muallifning ichki iztiroblarini, uning dunyoqarashini chuqurroq tushunadi.

Savol: "Nima uchun muallif 'sog'inaman' so'zini bir necha marta ishlatgan?"

Tahlil: Bu so'zning takrorlanishi o'quvchiga bir narsaning necha marta qaytarilishi orqali uning muhimligini, chuqur va qayg'uli hissiyotlarni aks ettiradi.

Tashbehlardan foydalanish: Oripov she'rida nafaqat "sog'inaman" so'zining takrorlanishi, balki boshqa tasviriy vositalar ham mavjud. Masalan, "Sog'inaman o'sha kuni..." kabi iboralar orqali vaqt va joyning o'zgarishi she'rda hissiy o'zgarishlarni anglatadi.

Savol: "Sog'inaman" iborasi bilan qanday bir tasavvur hosil bo'ladi?
Tahlil: Bu ibora o'quvchiga nostalji, o'tgan zamonlarni sog'inish va eslashni bildiradi, bu esa asarga o'xshash ichki iztiroblarni beradi.

She'rning umumiy g'oyasi: "Sog'inaman" she'ri orqali muallif o'zining o'tgan vaqtlarga, o'ziga aziz bo'lgan insonlarga, va ona yurtiga bo'lgan chuqur sevgi va sog'inchni ifodalagan. She'rda sodda, ammo chuqur hissiyotlar mavjud.

Savol: "Sog'inaman" iborasining she'rdagi o'rni nima?

Tahlil: Bu ibora o'quvchiga insonning o'tmishga bo'lgan muhabbatini, uning qalbida joylashgan aziz odamlar va joylarga bo'lgan hissiyotlarni aks ettiradi.

Amaliy tahlil natijalari:

Adabiy tahlil metodikasini qo'llash orqali o'quvchilar:

Tushunish darajasini oshiradi: She'rni faqat o'qib chiqish bilan cheklanmay, uning har bir so'zining ma'nosini tahlil qilishadi. Bu orqali o'quvchi she'rning asosiy g'oyasini chuqurroq tushunadi.

Tanqidiy fikrlashni rivojlantiradi: Takrorlanish, tashbehlardan foydalanish va ma'no qatlamlarini tahlil qilish orqali o'quvchilar nafaqat asarni tahlil qiladi, balki o'z fikrlarini to'g'ri ifodalashni, mantiqan asoslashni o'rganadilar.

O'z fikrini shakllantirishga yordam beradi: O'quvchi badiiy asar orqali o'z fikrini erkin, mantiqan to'g'ri ifodalaydi va boshqa fikrlar bilan solishtirib, o'z pozitsiyasini mustahkamlaydi.

Bunday yondoshuvlar orqali o'quvchilar nafaqat badiiy asarni o'qish, balki uni tanqidiy tahlil qilish ko'nikmalarini rivojlantiradilar. Bu esa, o'z navbatida, ularning umumiy fikrlash va mantiqiy tahlil qilish ko'nikmalarini ham oshiradi.

Adabiyot fanida adabiy tahlil metodikasining o'rni, ayniqsa, nasriy she'rlar orqali o'quvchilarning tanqidiy fikrlashini rivojlantirishda juda muhimdir. She'r, o'zining badiiy va tashbehlarga boy tarkibi bilan, o'quvchilarni faqat uni o'qish bilan cheklanib qolmasdan, har bir so'zning mazmunini chuqur anglashga, shuningdek, uning ichki simmetriyasini, mavzularni va nuqtai nazarni tahlil qilishga undaydi.

Masalan, o'zbek she'riyatining buyuk vakillaridan biri bo'lgan Abdulla Oripovning "Sog'inaman" nomli she'rini olib ko'rish mumkin. Ushbu she'rda o'quvchilarni nafaqat muallifning hissiyotlarini, balki uning badiiy asaridagi tashbehlarga bo'lgan yondoshuvini o'rganishga chaqirish mumkin.

Kreativ misol: She'rda "Sog'inaman" so'zi takrorlanib, she'rning asosiy g'oyasini va muallifning ichki iztiroblarini aks ettiradi. O'quvchilarga "Nima uchun she'rda 'sog'inaman' so'zi bir necha marta ishlatilgan?" degan savolni

berish, ularni takrorlanish va uning ma'nosini tahlil qilishga undaydi. She'rda "Sog'inaman" so'zining takrorlanishi orqali muallifning yashirin his-tuyg'ularini qanday ifodalashni boshlaganini, shu bilan birga, badiiy tilni qanday kuchli vosita sifatida ishlatganligini tushunishga imkon yaratadi.

Shuningdek, o'quvchilarga she'rni zamonaviy dunyo bilan solishtirishni so'rash mumkin. Masalan: "Agar bugungi kunda she'r yozilgan bo'lsa, undagi 'sog'inaman' so'zining o'rniga boshqa so'z ishlatilgan bo'lar edi, sizning fikringizcha, bu qanday tasavvurlarni keltirib chiqarar edi?" Bu savol o'quvchilarga she'rning zamonaviy talqinini shakllantirishga yordam beradi va ularni o'z fikrlarini mantiqan asoslashga o'rgatadi.

XULOSA

Adabiyot fanida adabiy tahlil metodikasining o'rni nihoyatda katta. Ushbu metodika nafaqat o'quvchilarga badiiy asarni chuqur tushunishga, balki ularni tanqidiy fikrlash, mantiqiy tahlil qilish va o'z fikrlarini mustahkam asoslashga o'rgatadi. Adabiy tahlil o'quvchilarga muallifning niyati, asaridagi tashbehlardan foydalanish, mavzu va g'oyaning yuksak badiiy darajada ifodalanganligini tushunishga yordam beradi. Bu jarayon, o'z navbatida, ularning fikrlash qobiliyatini rivojlantiradi, har bir asarni faqat so'zlar majmuasi sifatida emas, balki ijtimoiy, axloqiy va estetik jihatdan tahlil qilish imkonini yaratadi.

Misol sifatida keltirilgan Abdulla Oripovning "Sog'inaman" she'ri orqali ko'rganimizdek, adabiy tahlil metodikasini qo'llash o'quvchining nafaqat she'rni, balki uning har bir so'zini va iborasini chuqur anglashga, she'rning mohiyatini va muallifning iztiroblarini tushunishga imkon beradi. Shuningdek, she'rni tahlil qilish o'quvchilarga badiiy tahlilni turli yo'llar bilan amalga oshirishni, bir necha nuqtai nazardan fikr yuritishni o'rgatadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Abdurahmonov, X. (2012). O'zbek adabiyotini o'rganish metodikasi. Tashkent: O'zbekiston xalq nashriyoti.
2. Karimov, I. (2014). Adabiyotshunoslik va badiiy tahlil metodikasi. Tashkent: Sharq nashriyoti.
3. Isroilov, B. (2016). O'zbek adabiyotining nazariy asoslari. Tashkent: O'zbekiston universiteti nashriyoti.
4. Tursunov, A. (2017). She'riyat va adabiy tahlil metodikasi. Samarkand: SamDCH nashriyoti.